

Zprávy

Časopis pro pěstování matematiky a fyziky, Vol. 72 (1947), No. 4, D31--D35

Persistent URL: <http://dml.cz/dmlcz/122788>

Terms of use:

© Union of Czech Mathematicians and Physicists, 1947

Institute of Mathematics of the Academy of Sciences of the Czech Republic provides access to digitized documents strictly for personal use. Each copy of any part of this document must contain these *Terms of use*.

This paper has been digitized, optimized for electronic delivery and stamped with digital signature within the project *DML-CZ: The Czech Digital Mathematics Library* <http://project.dml.cz>

Z P R Á V Y

Prof. Dr František Nušl osmdesátníkem. V plné duševní i tělesné svěžesti, nezlomen trýznivými léty okupace, neoslaben ve svém vědeckém snažení, dožívá se prof. Nušl dne 3. prosince t. r. osmdesátého roku svého plodného života. Řada devíti let výslužby profesora astronomie university Karlovy a ředitele Státní hvězdárny v Praze nijak nepotlačila jeho vřelý zájem o podstatné složky vlastní vědecké činnosti, o observatoř v Ondřejově, jejímž byl kmotrem a vychovatelem, a o jeho původní stroje k zjišťování zeměpisných souřadnic, zejména o vynikající přístroj cirkumzenitál. Tento získal jubilatovi a české astronomii i konstruktéřské zdatnosti firmy Dr J. J. Friče vynikající zájem a úspěchy i v cizině. Nušl pracuje na observatoři neustále, zdokonaluje své přístroje, zkoumá zdroje jejich malých chyb a snaží se odstraniti je neustálým zlepšováním. Přežil šťastně temnou dobu okupace, člen Mafie z první světové války, kdy observatoř byla obsazena Němci, i dožil se okamžiku, kdy s kopule observatoře zavlála opětně vlajka našich barev. Okupanti se ovšem velmi zajímali o hlavní přístroj Nušlův, o cirkumzenitál, zamýšlejíce ho použití za základní přístroj k měření souřadnic ve svých budoucích koloniích. Tak aspoň hovořil k Nušlovi jejich zmocněnec, jenž si přijel pro poučení a pro přístroj do Ondřejova. Chtěli od Nušla získat cenné zkušenosti, ale marně: Nušl nevydal nic; vyhýbavě poukazoval v rozmluvách na různé, průřezné obtíže, spojené s řešením určitých úkolů, pro něž se má stroj používat. Druhý exemplář přístroje, majetek Vojenského zeměpisného ústavu, odvezli však přece do Berlína. V poslední době pracuje prof. Nušl na definitivním modelu (III.) přístroje; jeho původního tvaru, pouhé improvisace, užil úspěšně v mezinárodním měření zeměpisných délek již r. 1933 a podle zkušeností, postupně získávaných, jej od té doby neustále zlepšoval. Ve dvouletém badatelském plánu se má tento model vyzkoušet na observatoři definitivně; bude na něm pracovat s autorem přístroje, rada Státní hvězdárny, Dr Vladimír Guth, jenž již má cenné poznatky z prací Nušlovými přístroji z doby minulé. Výkony přístroje se budou porovnávat s výkony modelu prvního a také s výsledky měření některým druhem klasických přístrojů k měření souřadnic, jako je především stroj průchodní. K tomu všemu přejeme jubilatovi, neochvějně důvěřujícímu vždy a zejména za okupace ve vítězství Pravdy, jak vědecké tak politické, trvalou svěžest, pevné zdraví a zdar v práci na mnohá léta!

Otto Seydl.

25 let od úmrtí prof. Čenka Strouhala. Dne 23. ledna 1922 zemřel ve věku 72 let profesor fyziky na Karlově universitě PhDr. Čeněk Strouhal. Vzpomínáme na něho nejen jako na vynikajícího fyzika své doby, budovatele fyzikálního ústavu Karlovy university, ale též jako na vzácného člena Jednoty. Profesor Posejpal ve svém nekrologu (Čas. mat. a fys. 51 (1922), 234) píše o tom doslova: „Zachytiti a zhodnotiti význam Strouhalův pro Jednotu, jíž náležel téměř od jejího vzniku, znamenalo by téměř psátí dějiny této Jednoty. Tak málo je význačných událostí a vážných kroků ve vývoji naší Jednoty, s nimiž by jméno Strouhalovo nebylo spojeno.“

Kromě svých vědeckých prací, jimiž si zajistil provzdy význačné místo mezi experimentálními fyziky zvláště v akustice a v oboru magnetických a galvanických vlastností ocele, zanechal Strouhal po sobě první rozsáhlou učebnici Experimentální fyziku, jejíž čtyři díly sepsal v letech 1901 až 1919, částečně za spolupráce prof. Kučery a Nováka. První díl Mechaniku nově sepsal s užitím druhého vydání v r. 1933 zemřelý prof. Záviška jako první díl nového vydání Strouhalovy experimentální fyziky. K novému vydání dalších dílů (Akustika, Thermika, Optika) bohužel zatím nedošlo, ani k doplnění díla Elektřinou a Magnetismem, k jejímž sepsání se Strouhal sám již nedostal. Tak si po dvacetipěti letech uvědomujeme, kolik jsme ještě jeho památce dlužni.

Strouhal je pochován ve své rodné obci Seči na Chrudimsku a na jeho rodném domě je pamětní deska instalovaná péčí Jednoty.

Redakce.

Mezinárodní konference o měřicích přístrojích a jejich použití v průmyslové praxi (Instruments and Measurements Conference Stockholm 1947) konala se ve Stockholmu v první polovině června 1947. Pořádala ji Královská švédská akademie technických věd a Společnost švédských technických fyziků se Společností švédských metalografů a Švédskou společností strojních inženýrů. Konference se zúčastnilo asi 500 osob, z nichž asi 100 cizinců, z Československa 11 osob.

Předsedou konference byl prof. E. Velander, ředitel Král. švédské akademie technických věd. Ve své zahajovací řeči mimo jiné zdůraznil, že nynější doba klade stále větší požadavky na výkonnost provozu, čímž stoupá zodpovědnost kontroly a zkušebních laboratoří, neboť pečlivý dozor nad provozními prostředky je velmi důležitý, chceme-li zameziti abnormální opotřebování nebo vady ve výrobcích. Konference sloužila tedy k mezinárodní výměně nových poznatků a informací o nových přístrojích a měřicích methodách.

Bylo proslouveno ve třech zájmových skupinách celkem 47 přednášek, které se týkaly metrologie, zkoušení materiálu, měření mechanických vlastností látek, měření a regulace teplot, průmyslového použití spektroskopie a pod. Z našich účastníků přednášeli dr. A. Kochanovská o použití spektrální analýsy sekundárního Röntgenova záření pro průmyslové účely a dr. L. Jeníček o určování vlhkosti slévárenského písku.

V rámci konference byla uspořádána též mezinárodní výstava měřicích přístrojů a laboratorních zařízení, na které se zúčastnily firmy anglické, francouzské, holandské, italské, švédské, švýcarské, americké a 1 firma rakouská a 1 německá. Dále vystavoval náš národní podnik Meopta, závody Somét a Srb a Štys (měrky, mikrometry, mikroskopy a jiné optické přístroje) a firma J. a J. Frič (polarimetry).

Z vystavených přístrojů je třeba uvést zvláště elektronový mikroskop Philips se zvětšením 1000 až 50 000 (cena asi 1 milion Kčs) vedle podobného přístroje amerického a menšího typu švédského. R.

Poznámka k vyučování bez tabule. K článku kol. Řimana v 70. ročníku podotýkám, že je účelnější, nesedí-li učitel při tomto způsobu vyučování za katedrou, ale přechází mezi lavicemi. Místo výpočtu, který by si sám psal, vidí tak zápisky žáků — nemusí si proto snad všechno pamatovat v hlavě. Má to při tom tu nespornou výhodu, že kontroluje, co žáci skutečně zapisují (často slyší žák jedno a píše něco jiného) a jak stačí diktujícímu.

Je-li při tom jen trochu bedlivým pozorovatelem, všimne si profesor také, které výpočty (nebo které jejich části) a které věty žáci dobře neovládají, vysvětlí je tedy (nebo zopakuje) na menším příkladu znova, připomene to které určité pravidlo a pod.

Stálou kontrolou a nepatrnými pokyny může profesor působit i na úpravu a psaní žáků. Kolik chyb vzniklo právě jen z nepořádného psaní!

Jinak nutno tuto metodu opravdu doporučit, neboť posiluje sebe-důvěru a cvičí samostatnou práci žáků. Dr A. Hyška, Olomouc.

O nových školních filmech. Ústav pro kreslený film podle zprávy „Filmu a diapositivu“ dohotovil fyzikální film „Dvoutaktní motor“ a kreslí se Huygensův princip. Kromě toho byly v témže ústavu vyrobeny filmy geometrické o kuželosečkách. Dosud nebylo ve Věstníku MŠO publikováno schválení žádného ze jmenovaných filmů. Bylo by žádoucí, aby odborné komise pro matematiku, fyziku a chemii při JČMF byly zvány ke spolupráci na námětech i během výroby kreslených filmů. Veřejně předvedená ukázka filmu „Parabola“ v Ústavu pro film a diapositiv středoškolským profesorům nebyla dokladem filmu uspokojivého všechny základní didaktické požadavky na dobrý film. Zmiňuje se o tom také zems. insp. Holubář v časopise Film a diapositiv roč. 1, čís. 4, str. 57. E. K.

Seznamy základních pomůcek pro střední školy. Geometrie. Péčí zemské školní rady v Praze za součinnosti komise pro metodiku matematiky a deskriptivní geometrie při JČMF a VÚP byl pořízen seznam základních pomůcek z geometrie.

Chemie. Komise pro metodiku chemie při JČMF vypracovala seznam základních pomůcek z chemie. Jest úplný až na technologické obrazy.

Fysika. VÚP vypracoval návrh na seznam základních pomůcek z fyziky. Po doplnění podle připraveného materiálu komise pro metodu fyziky při JČMF bude elaborát předložen komisi k definitivní recenzi.

Seznamy z ostatních předmětů jsou připravovány. Všechny tyto seznamy budou jednotně upraveny a mají být předloženy ke schválení MŠO ještě v rámci dvouletého plánu.

E. K.

Situace na trhu pomůcek se nezlepšuje, spíše se horší. Příčin je řada. Jedna z nejvýznamnějších je ta, že výrobci se během války přeorientovali na výrobu seriových výrobků pro jinou potřebu a ze stávající konjunktury nejsou ochotni se vrátit k výrobě pro školní potřebu. Výroba školních pomůcek — myslím tím pomůcky didaktické: fyzikální přístroje, modely pro geometrii, krystalografii a pod. — není tak výhodná už proto, že odbyt je poměrně malý. Středních škol je v Čechách a na Moravě asi 250, částečně jsou kabinety pomůčkami hojně — i když ne moderně — vybaveny. Skutečná potřeba středoškolských pomůcek je tedy taková, že by vedla k seriím zpravidla desítkovým. Připočítáme-li k tomu nízké dotace na kabinety, které zůstaly na předválečné úrovni, obtíže s dodávkami surovin, obtíže s obstaráváním objednávek, zpoždění platové, nedostatek odborných zaměstnanců, pochopíme chladný postoj bývalých výrobců školních pomůcek k obnově dřívější práce. Zdá se, že zájem o školní pomůcky je u nich spíše akademický, diktován hlavně předtuchou, že dnešní konjunktura je dočasná a že přijdou doby, kdy se škola stane opět ctěným, protože stálým a bezpečně platícím zákazníkem.

Zatím však jest třeba něco učiniti pro rychlé odstranění nejtěžší tísňe, t. j. aby aspoň nejpotřebnější pomůcky byly vyráběny. V té věci Výzkumný ústav pedagogický s komisí pro učební pomůcky dal popud k akci, jež by urychleně učinila konec ve stagnaci výroby pomůcek. Za tím účelem bude pravděpodobně během podzimu uvedena v život subskripční akce. Školám bude oznámeno, které pomůcky a za kterou cenu jest možno v dohledné době vyráběti a zároveň budou vyzvány, aby závazně objednaly, co z toho potřebují. Protože jest akce v přípravném stadiu, nelze zatím nic bližšího sdělit. Příslušní referenti MŠO byli do věci zainteresováni a požádáni o organizační pomoc.

Druhá bolest jest oprava pomůcek a přístrojů. Zde jest to neméně těživé. Školy mají mnoho pomůcek opravy schopných a opravy se buď nemohou dočkat nebo firmy vůbec odmítají opravy dělat. Myslím, že zde nebude možno čekat zlepšení, dokud nenastanou změny na pracovním trhu.

E. K.

Pomůcky pro geometrii. Na popud zemské školní rady v Praze byl učiněn pokus opatřiti hromadně pomůcky z geometrie středním školám. Zemské školní rady obstaraly statistiku chybějících modelů. Ani s tímto materiálem nebylo možno pohnouti výrobou. Některé z těchto pomůcek — pokud víme — však lze jednotlivě dostati, a to u fy Logia

v Praze XVI, Radlická 25 a u fy Ant. Bečica, Brno, Židenice, Rokycanova 5. Upozorňujeme však, že ani jednoduché modely nebývají vždy vyhovující. Nevyhovují jednak didakticky (neobsahují žádoucí řezy, příčky a pod.), jednak technicky (řezy dřevěných modelů velmi špatně provedeny, letování drátěných modelů nedrží atd.).

Proto doporučujeme, aby školy žádaly vždy od výrobců pomůcky doporučené Výzkumným ústavem pedagogickým. Připravuje se v této věci normalisace, která pravděpodobně nejdříve zasáhne právě pomůcky geometrické. Normy budou publikovány.

E. K.

Návody pro fyzikální praktika nebylo možno opatřit pro hospodářské potřeby.

E. K.